

KÜLFÖLD

HADTÖRTÉNELMI IRODALMÁBÓL

AZ ELLENSÉG PÁNCÉLOS MAGASABBEGYSÉGEKKEL TÖRTÉNŐ ÜLDÖZÉSÉNEK TAPASZTALATAI

V. Fedorenko ezredes

Az üldözés megszervezésének és lefolytatásának elméletét a szovjet hadművészet már jóval a Nagy Honvédő Háború előtt kidolgozta. A mély hadművelet és harc elmélete által felvetett problémák gyakorlati megoldásának szükségessége logikailag megkövetelte, hogy elsajátítsák az ellenség magas ütemben és nagy mélységben történő sikeres üldözésének művészetét. Ezeket a nézeteket tükrözték a Szovjet Fegyveres Erők háború előtti szabályzatai. Különösen az 1936-ban kiadott Harcászati Szabályzat emelte ki, hogy az üldözés „önállóan harcokcsi és gyalogos egységekkel történik, amint kiderül, hogy az ellenség csapatai megkezdték a visszavonulást. Az üldözést az erők teljes megfeszítésével kell lefolytatni, az összes parancsnokok széles körű kezdeményező képessége alapján”.¹

A második világháború első időszakának hadműveletei során szerzett tapasztalatok általánosításával tökéletesedtek az üldözés lefolytatására vonatkozó háború előtti nézeteink. Az 1941-ben — közvetlenül a Nagy Honvédő Háború előtt — kidolgozott Harcászati Szabályzat tervezete szerint a visszavonuló ellenség üldözésénél akkor lehet sikert elérni, ha az üldözés során széles körben alkalmazzák a harcokcsikat, szoros együttműködésben a gépkocsizó gyalogsággal, a messzehordó tüzérséggel, a légierővel és a légi deszantokkal. A szabályzat az üldözés leghatásosabb módjának azt tartotta, ha az, az ellenség visszavonulásával párhuzamos utakon történik. Ezenkívül, figyelmet fordított a csapatok tevékenységének minden oldalú

¹ Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg ideiglenes harcászati szabályzata (HSZ-36) M., Vojenizdat, 1947. 121. o.

biztosítására. Hangsúlyozta, hogy a sikeres és szakadatlan üldözés döntő feltétele a csapatoknak — különösen a harckocsi és gépesített csapatok — lőszerrel és üzemanyaggal való ellátása. Az a tény, hogy az üldözés kérdését a „Támadás” fejezetben önálló részként kiemelték, arról tanúskodik, hogy a támadó tevékenység e fajtájának egyre nagyobb figyelmet szenteltek a háború előestéjén.

Így, a Nagy Honvédó Háború előestéjén mi élenjáró nézetekkel rendelkezünk az üldözés megszervezésével és lefolytatásával kapcsolatosan, de a háború kezdetekor az 1941-es Harcászati Szabályzat tervezete még nem volt jóváhagyva és így következképpen nem jutott el a csapatokhoz. E szabályzat alapvető tételeit csak 1943-ban törvényesítették, amikor napvilágra került a Harcászati Szabályzat tervezete (HSZ—43), amelyben önálló fejezetet szenteltek az üldözésnek.

A harckocsi és gépesített hadtestek harci alkalmazása a háború első időszakának támadó hadműveleteiben gazdag tapasztalattal járt. E tapasztalatok általánosítását tükrözte a Páncélos főparancsnokság parancsnokának külön utasítása, valamint a Honvédelmi Népbiztos 1942. október 16-i 325. sz. parancsa. Ebben kifejezésre jutott, hogy a harckocsi (gépesített) hadtesteket, amelyek a hadsereg (front) parancsnokság eszközei, a fő irányban kell felhasználni a siker kimélyítésére és az ellenség üldözésére. A hadtesteknek — üldöző tevékenységük folyamán — el kell foglalniok az átkelőhelyeket, az útszorosokat, a fontos útcsomópontokat és meg kell teremteniök a visszavonuló ellenség bekerítésének feltételeit.

A szovjet csapatok széles körű harci tapasztalatokat szereztek a sikeres üldözés terén a háború második, de különösképpen harmadik időszakának támadó hadműveletei során, ahol a páncélos magasabbegységeket a lehető legszélesebb körben alkalmazták. Ezért nem véletlen, hogy az akkoriban kiadott utasítások hangsúlyozták, hogy a harckocsi és gépesített hadtestek — éppen mozgékonyáguknál fogva — az ellenség frontális és párhuzamos üldözésének alapvető eszközei.

Amint azt a háború tapasztalatai tanúsítják, a támadó csapatok üldözésbe való átmenetére alapjaiban a következő tényezők gyakoroltak hatást: az ellenség védelmének jellege, főerőinek és tartalékainak csoportosítása, az erők és eszközök viszonya a fő csapás irányában, saját csapataink tevékenységének eredményessége az ellenséges védelem áttörését illetően.

A Nagy Honvédó Háború folyamán fokozatosan megnövekedett annak a terepszakasznak a távolsága, ahonnan az üldözés megkezdődött. Ez egyenes összefüggésben állt az ellenséges

védelem harcászati mélységének megnövekedésével. Nagy pán-célos magasabbegységek rendszerint az ellenséges védelem teljes harcászati mélységének áttörése után mentek át üldözésbe, vagy a közelebbi hadműveleti mélységben levő tartalékok szétverését követően. Ilyen körülmények között az üldözés kezdetéig rendelkezésre álló idő rövidülési tendenciát mutatott, kapcsolatban azzal, hogy az ellenség védelmének harcászati övét növekvő ütemben küzdötték le, különösen a háború harmadik időszakának hadműveletei során, amikor voltak olyan esetek, hogy az áttörés a támadás első napján megtörtént.

Az üldözés megkezdésének fentebb vázolt lehetséges felteteleiből kiindulva, ezeket a műveleteket főbb vonásaiban már a támadó hadműveletek előkészítő időszakában megtervezték. Ez abban is kifejezésre jutott, hogy időben felkészítették az előrevetett osztagokat, hogy a csapatokkal szemben olyan követelményt támasztottak, mely szerint támadásukat lendületesen folytassák a hadműveleti mélységben, menetből küzdjék le az ellenség hadseregvédelmi övét és közbeeső védelmi öveit, valamint abban, hogy a csapatokat előre figyelmeztették azokra a lehetséges időpontokra, amikor az ellenség visszavonulását megkezdheti. Az üldözés megszervezésére irányuló részletesebb munka — a Nagy Honvédó Háború támadó hadműveleteinek tapasztalatai szerint — akkor kezdődött, amikor az ellenség megkezdte visszavonulását vagy amikor az üldözésbe való átmenet feladatát megkapták. Konkrét megszervezése a következőkben nyilvánult meg: pontosították a régebbi feladatokat, vagy új és átfogóbb feladatokat adtak a magasabbegységeknek, végrehajtották a csapatok szűkséges átcsoportosítását; kiküldték az előrevetett osztagokat, megerősítették a felderítést és a szárnyak védelmét, pontosították a magasabbegységek és a légi-erő közötti együttműködés kérdéseit.

A feladatokat a harckocsi és gépesített hadtestek számára vagy az egyes harcintézkedésekben tűzték ki, vagy pedig az üldözés lefolytatásának általános tervében, 3—5 napra. Így pl. a vizstula—oderai hadművelet során a 69. hadsereg parancsnoka a hadművelet második napján kiadta a parancsot a 11. harckocsi hadtestnek: az ellenséget üldözve, január 15-én nyomuljon előre 60 km-es mélységben és foglalja el menetből Radom városát.² A 3. gárda harckocsi hadsereg törzse pedig január 18-án öt óra leforgása alatt kidolgozta és eljuttatta a hadtestekhez az ellenség január 21-ig történő üldözésének tervét.

A háború második időszakának hadműveleteitől kezdve

² Hadügyminisztérium Levéltára, 426. fond, 158361. leltár, 6. üi.

rendszerint 2—3 napra adták meg a harckocsi (gépesített) hadtesteknek a feladatokat, ami lehetővé tette a hadtestek nagyobb kezdeményező képességét sikeres üldöző tevékenységük folyamán. A feladatok kitűzésénél megadták a hadtesteknek az ellenség visszavonulásának lehetséges irányait, útjai elvágásának határidőit és helyeit, a lövész magasabbegységekkel és a légerővel való együttműködés rendjét. Amint a Nagy Honvédó Háború tapasztalatai mutatták, az üldözés sikere az összes előkészítő rendszabályok gyors meghozatalától és végrehajtásukra való időbeni áttéréstől függött.

Az ellenség szakadatlan felderítése, amely több jellegzetes ismérv alapján képes volt megállapítani az ellenség visszavonulásának megkezdését, — volt a legfontosabb feltétele annak, hogy a hadtestek időben áttérjenek az üldözésre. Ezen ismervekhez sorolhatjuk a tüzér- és hadtápegységek visszavonását, színlelt ellentámadások és rövid tüzérségi rajtaütések végrehajtását, felderítésük megélénkülését, műszaki záruk felállítását előremozgásuk valószínű útvonalain, az ellenség közelebbi hadtápterületén levő tüzeket, amelyek anyagi értékek és különböző objektumok megsemmisítéséből származtak. Ezenkívül, az ellenség rendszerint akkor kezdte meg visszavonulását, amikor felhasználta a rossz látási viszonyokat (éjszaka, eső, havazás, köd). Amikor az összefegyvernemi és harckocsi hadseregek harckocsi és gépesített hadtestei az ellenség üldözésébe mentek át, oszlopokra bomlottak, kiegészítő felderítést hajtottak végre és új, nagyobb erejű előrevetett osztagokat küldtek ki. A hadtestek főerőinek mozgásrendjét és a csapatokra való szétbontakozását annak a szükségletnek figyelembevételével tervezték meg, hogy biztosítsák a magasabbegység főerői előremozgásának és szétbontakozásának gyorsaságát, valamint a visszavonuló ellenségre mérendő lendületes csapás végrehajtását.

A harckocsi (gépesített) hadtestek az üldözést rendszerint kétlépcsős harcrendben hajtották végre, mégpedig úgy, hogy az első lépcsőben harckocsi dandárok voltak. Erről tanúskodik több háborús hadtest tapasztalata. Így pl. az 5. gárda harckocsi hadsereg 3. harckocsi hadtestének első lépcsőjében a belorussziai hadműveletben lefolytatott üldözés során a 3. és a 18. gárda harckocsi dandár, a második lépcsőjében a 2. gárda gépkocsizó lövész dandár volt, előrevetett osztagnak pedig a 19. gárda harckocsi dandárt különítették ki. A 11. harckocsi hadtest a visztula—oderai hadművelet során szintén kétlépcsős felépítésben folytatta az üldözést, mégpedig úgy, hogy az első

lépcsőbe tették mind a három harcokcsi dandárt (20., 36., 65.), a második lépcsőbe pedig a 12. gépkocsizó lövész dandárt.

Az ellenség, — hogy főerőivel elszakadjon az üldöző csapatoktól —, a visszavonulás kezdetén erős gyalogos zászlóalj, illetve ezred erejű utóvédcsapatokat küldött ki, amelyeket harcokcsikkal és rohamlövegekkel is megerősített. Utóvédcsapataik gyakran gépesített vagy harcokcsi egységekből álltak, amelyek képesek voltak arra, hogy hatásos ellenlökéseket hajtsanak végre és gyorsan elszakadjanak az üldöző csapatoktól. Ezek a körülmények megkövetelték, hogy megfelelő erejű előrevetett osztagokat küldjenek ki, mert ezek tevékenységétől függött jelentős mértékben a harcokcsi (gépesített) hadtestekkel végrehajtott üldözés sikere. A harcokcsi (gépesített) hadtestekből az ellenség üldözésére kikülönített előrevetett osztagok összetétele az alábbi táblázaton látható.

Ott, ahol az előrevetett osztagok állományába jelentéktelen erőket osztottak be, nem értek el sikereket. Részben ilyen helyzet alakult ki annál az üldözésnél, amelyet a 2. gárda harcokcsi hadtest folytatott a belorussziai hadművelet során. A hadtest, amely az ellenséget a minszki autóút mentén üldözte, az előrevetett osztagba csupán egy harcokcsi zászlóaljat osztott be az éldandárból. Miután a hadtest június 30-án kijutott a Berezínához Csernyavka térségében, a hidat kézben tartó ellenséges utóvéd erős ellenállásába ütközött. Mivel az előrevetett osztag gyenge volt és tevékenységét nem elég szakszerűen és határozottan folytatta, az ellenségnek sikerült csapatai átkelését befejeznie és a Berezínán keresztül vezető hidat felrobbantania, ami lefékezte a 2. gárda harcokcsi hadsereg odaérkező főerőinek további előnyomulását.

A hadtestparancsnokok — okulva a hasonló hibákból — a továbbiak során a hadműveletek többségében nem az éldandárból küldték ki az előrevetett osztagokat, hanem a hadtestek főerőiből, megerősített harcokcsi vagy gépesített dandár erőben, ami az ismertetett táblázatból is kitűnik. Ez a körülmény rendkívül kedvezően hatott az üldözés sikerességére, mert ilyen erejű előrevetett osztagok önállóan tudtak tevékenykedni a főerőktől elszakadva 20—30 km-re vagy még ettől távolabbra is, menetből el tudtak foglalni hidakat, átkelőhelyeket, útcso-
mópontokat és meg tudták azokat tartani a hadtest főerőinek beérkezéséig.

A harcokcsi (gépesített) hadtestek főerői az üldözés során 2—3 útvonalon nyomultak előre. Működési sávjuk általános szélessége 10—15 km között mozgott. A hadtestek közötti távolság elérte a 10 km-t vagy még annál többet is. Következés-

Hadművelet megnevezése	Hadsereg	Hadtest	Előrevetett osztag állománya
Volgai csata 1942. november)	5. harcokosi hadsereg	26. harcokosi hadtest	Két gépkocsizó lövész század, öt harcokosi, egy páncélgépkocsi
Belgorod—harkovi hadművelet (1943. augusztus)	6. gárda hadsereg	5. gárda harcokosi hadtest	Éldandároktól egy-egy harcokosi század, gépkocsizó lövész század, páncéltörő-tüzér üteg, műszaki század
A dnyeperi csata (1943. szeptember—október)	Lovas-harcokosi csoport	19. harcokosi hadtest	79. harcokosi dandár összevont harcokosi zászlóalja
	3. gárda harcokosi hadsereg	9. gépesített hadtest	69. gépesített dandár, 47. harcokosi ezred, légvédelmi-tüzér üteg, felderítő szakasz
Belorussziai hadművelet (1944. június—július)		29. harcokosi hadtest	31. harcokosi dandár, önjáró-tüzér ezred, légvédelmi-tüzér üteg, tarackos üteg, két műszaki század
Siauliai hadművelet (1944. július)	51. hadsereg	3. gárda gépesített hadtest	44. harcokosi ezred, gépkocsizó lövész zászlóalj, önjáró-tüzér ezred, tüzér üteg, 120 mm-es aknavető üteg, két nagykaliberű géppuskás szakasz, 1944. július 30-tól pedig a megerősített 8. gárda gépesített dandár
Jasi—kisinyovi hadművelet (1944. augusztus)	Lovas-harcokosi csoport	23. harcokosi hadtest	39. harcokosi dandár, 1443. önjáró-tüzér ezred, 1697. légvédelmi-tüzér üteg, műszaki század, DSK géppuskás szakasz
Visztula—oderai hadművelet (1945. január)	2. gárda harcokosi hadsereg	12. gárda harcokosi hadtest	49. gárda harcokosi dandár, önjáró-tüzér ezred, önálló sorozatvető osztály, két műszaki század, légvédelmi-tüzér üteg

Hadművelet megnevezése	Hadsereg	Hadtest	Előrevetett osztag állománya
Visztula— oderai hadmű- velet (1935. január)	1. gárda harckocsi hadsereg	11. gárda harckocsi hadtest	44. gárda harckocsi dan- dár, önjáró-tüzér ezred, önálló sorozatvető osz- tály, pontonos zászlóalj, két légvédelmi-tüzér ütege, úszó gépkocsi zászlóalj, könnyű tüzér ezred egy ütege
Szandomir— sziléziai had- művelet (1945. január)	3. gárda harckocsi hadsereg	7. gárda harckocsi hadtest	54. gárda harckocsi dan- dár, önjáró-tüzér ezred, egészségügyi dandár egy zászlóalja, könnyű tüzér ezred egy osztálya, mű- szaki század
Berlini had- művelet (1945. április)	3. gárda harckocsi hadsereg	7. gárda harckocsi hadtest	56. gárda harckocsi dan- dár, önjáró-tüzér ezred, gépkocsizó lövész zászló- alj, tüzérosztály, műsza- ki század

képpen a magasabbegységek az üldözés folyamán gyakorlatilag különálló irányban tevékenykedtek, közvetlen csatlakozás nélkül. A dandárok rendszerint oszlopokban nyomultak előre egymástól 5 vagy ettől még több km távolságban. A hadtestek működési sávjának ez a szélessége lehetőséget teremtett arra, hogy az ellenséget rendszerint párhuzamosan üldözzék, hogy az erőikkel és eszközökkel szabadon manőverezhessenek, hogy az ellenállási csomópontokat megkerüljék és kijussanak az ellenség fő csoportosításának szárnyaira és hátába.

Meg kell jegyeznünk, hogy a háború első, sőt második szakaszának hadműveletei során az üldözés üteme gyakran csökkent, mivel légierőnk még nem elegendő mértékben gyakorolt befolyást az ellenség hadműveleti tartalékaira. Kedvezőtlenül hatott a harckocsi (gépesített) hadtesteknél a gépkocsi szállítóeszközökben meglévő hiány, ami ahhoz vezetett, hogy a gépkocsizó gyalogság leszakadt a harckocsi dandároktól, hogy a hadtestek mélységben megnyúltak, hogy megromlott az összeköttetés és az együttműködés.

A Nagy Honvédő Háború folyamán évről évre tökéletesedett a páncélos magasabbegységekkel végrehajtott üldözés művészete. Azokat a tapasztalatokat, amelyeket a csapatok az 1942—43-as hadműveletekben szereztek, a szabályzatok

és az utasítások általánosították. Ezek kimondták, hogy a hadtest tevékenysége az üldözés során merész kell legyen. Az előrevetett osztagoknak az üldözést megállás nélkül kell folytatniuk. A dandár- és hadtestparancsnokoknak kellő időben kell támogatást nyújtani az előrevetett osztagoknak és bevetni a főerőket vagy a tartalékokat. A páncélos magasabbegységek ezeknek a követelményeknek a szellemében tevékenykedtek, s így elérték, hogy üldöző tevékenységük lendületes, szakadatlan és egészében sikeres volt.

Az üldözés sikerére mindenekelőtt a hadtest előrevetett osztagok tevékenységének jellege volt hatással. Az előrevetett osztagok azzal biztosították a hadtest főerők támadásának magas ütemét, hogy menetből leküzdötték az ellenség utóvédjei és tartalékai által gyorsan megszállt terepszakaszokat, átkeltek a vízi átkelőhelyeken és lendületesen betörték a mélységbe. Az előrevetett osztagok sikerét nagy részben az biztosította, hogy lendületes előretörésük során nem bocsátkoztak hosszadalmas harcba vagy lakott pontokért, az ellenség ellenállási csomópontjaiért, hanem megkerülték azokat, az elfoglalandó fontos objektumok felé törekedve. Mindez lehetővé tette az előrevetett osztagok gyors előretörését. Szemléltetően bizonyították ezt a 2. gárda harcokcsi hadsereg harcokcsi hadtestének tapasztalatai, amelyek erős előrevetett osztagai 1945. január 16-án egy nap alatt 85—90 km-t nyomultak előre a visztula—oderai hadművelet során. Az a gyorsaság, ahogyan az előrevetett osztagok, majd később a hadsereg első lépcsőjének főerői kijutottak az ellenség varsói csoportosításának hátába, jelentős mértékben befolyást gyakorolt arra, hogy az ellenség megkezdte visszavonulását Varsó térségéből.

Az üldözés lendületességének biztosítása szempontjából nagyon jelentős volt, hogy az előrevetett osztagok leleményesen leküzdjék a víziakadályokat. Ez abban is kifejezésre jutott, hogy a víziakadályokhoz való kijutásnál igyekeztek megelőzni a visszavonuló ellenséget és menetből elfoglalni a hidakat és átkelőhelyeket (26. harcokcsi hadtest a volgai csatában, a 10. gárda harcokcsi hadtest a visztula—oderai hadműveletben). Abban az esetben, ha az ellenség ezeket lerombolta, igyekeztek a folyón átgázolni vagy a szükségátkeelési és rendszeresített átkelési eszközöket felhasználva átkelni (a 3. gárda harcokcsi hadsereg hadtestei a dnyeperi csatában, a 11. harcokcsi hadtest a Pilica folyón a visztula—oderai hadműveletben, a 7. gárda harcokcsi hadtest a Spree folyón a berlini hadművelet során).

Az üldözés magas üteme biztosításának fontos feltétele

volt az előrevetett osztagok rendszeresített átkelési eszközökkel való ellátása, ha előre látható volt, hogy nagy víziakadályok leküzdésére kerül majd sor. Hogy mennyire kedvezőtlenül hatott a támadás általános ütemére, ha az előrevetett osztagok állományából hiányoztak a ponton eszközök, látható a 3. gárda harcokosi hadsereg magasabbegységeinek a dnyeperi csatában lefolytatott műveleteiből. A hadsereg — első lépcsőjében három hadtesttel — sikeresen üldözte a német fasiszta csapatokat 70 km széles sávban Romni térségéből Priluki, Perejaszlav—Hmelnyickij irányában. Elöl, 40 km-re a főerőktől elszakadva tevékenykedtek az előrevetett osztagok. Nem bocsátkoztak hosszadalmas harcba az ellenség utóvédjeivel, hanem átlagosan napi 75 km-es ütemben törtek előre. A hadsereg előrevetett osztagai 1943. szeptember 22-én éjjel kijutottak a Dnyeperhez a bukrini kanyar térségében és hozzákezdtek ahhoz, hogy a folyón menetből átkeljenek. Minthogy a három előrevetett osztag állományában nem voltak rendszeresített átkelési eszközök, csak úgy sikerült átkelniük a Dnyeperen, hogy szükség átkelési eszközöket használtak fel. Ennek viszont az lett a következménye, hogy a folyó nyugati partján csak egy kis terjedelmű hídfőt tudtak elfoglalni Zarubenca és Grigorovka térségében, mivel a tüzérség és a harcokosik a Dnyeper keleti partján maradtak. Csak egy nap múlva érkezett meg egy pontonos zászlóalj, amely segítségével szeptember 23-án megkezdődött a harcokosik átszállítása. A váratlanság tényezője azonban megszűnt, az időt elvesztegették, előnyomulásunk üteme a nyugati parton a minimálisra csökkent (1½ km naponta), így az ellenségnek sikerült tartalékait összehívnia és heves ellenállást kezdett kifejteni a bukrini hídfő kiszélesítésével szemben.

A páncélos magasabbegységek előrevetett osztagait a háború vége felé kezdték gyakrabban megerősíteni a rendszeresített átkelési eszközökkel, üldözés végrehajtásakor. A viztula—oderai hadműveletben például azokat a harcokosi dandárokat, amelyeket a hadtestek előrevetett osztagaivá különítettek ki, megerősítették pontonos zászlóaljjal és úszó gépkocsi zászlóaljjal,³ ami rendkívül kedvezően éreztette hatását az üldözés folyamán.

Olyan körülmények között, amikor az előrevetett osztagok a magasabbegységek főerőitől jelentős távolságra elszakadva (a távolság elérhette a 30 km-t vagy még ennél többet is) harcoltak, rendkívül fontos volt, hogy a hadtestek főerői

³ A Palica, Varta és Odera folyókat felső folyásuknál jelentős szakaszon nem borította jég 1944 januárjában.

idejekorán kihasználják az előrevetett osztagok által elért sikereket. A szabályzat eme legfontosabb követelményének nem teljesítése balsikerhez vezetett, amint erről az 1. gárda harc-kocsi hadsereg 11. gárda harckocsi hadtestének a viztula—oderai hadművelet során szerzett tapasztalatai tanúskodnak. Az I. I. Guszakovszkij ezredes parancsnoksága alatt álló 44. gárda harckocsi dandár a hadtest előrevetett osztagában sike- resen tevékenykedve 1945. január 29-én este felé Hochwald térségében kijutott a mezeritci megerősített terepszakaszra. Az ellenség és a terep felderítése után a dandár a sötétség leple alatt — felhasználva az aknamezőkön és a vasbeton harckocsi- akadályok között levő felderített átjárókat — 30-án éjjel át- tört a megerősített körzeten keresztül és a hadtest főerőitől 25 km távolságra elszakadva az Odera felé nyomult előre. A 11. gárda harckocsi hadtest főerői azonban elmaradtak az előre- vetett osztagtól, nem használták ki idejében annak sikerét, ami azt eredményezte, hogy az ellenségnek sikerült ezt a rést be- tömnie és megakadályoznia a hadtestet abban, hogy a meze- ritci megerősített körletet menetből leküzdje.

Az üldözés napi átlagos ütemének a növelése egyenes összefüggésben állt a páncélos magasabbegységek tevékenységének folyamatosságával. Az üldözés folyamatosságát állandó súlyképzéssel érték el, ami abban nyilvánult meg, hogy idő- szakonként cserélték az előrevetett osztagokat, amelyeket a hadtestek első és második lépcsőinek erőiből különítettek ki.

A legjellemzőbb ebben a tekintetben a 4. harckocsi had- sereg 10. gárda harckocsi hadtestének tevékenysége a viztula— oderai hadművelet során. A hadtest, amelynek kétlépcsős fel- építése volt és több mint 200 km-es távolságon keresztül üldözte az ellenséget, háromszor cserélte ki az előrevetett osz- tagokat. Az üldözés folyamán a hadtest mindhárom harckocsi dandára részt vett egy ideig az előrevetett osztagban, idősza- konként, minden 50—60 km után lecserélték őket. Ez a körülmény lehetővé tette az ellenség üldözésének folyamatosságát és szakadatlanságát olyan ütemben, amely a napi 65 km-t is felülmúlta.

A magasabbegységek üldöző tevékenységét a háború má- sodik, de különösen harmadik időszakában a széles körű ma- nőverezés, a határozottság és az erők főirányban való gyors összpontosítása jellemezte. Ezzel magyarázható az is nagyrészt, hogy az ellenség védelmének közbeeső szakaszait a harckocsi és gépesített hadtestek rendszerint menetből küzdötték le.

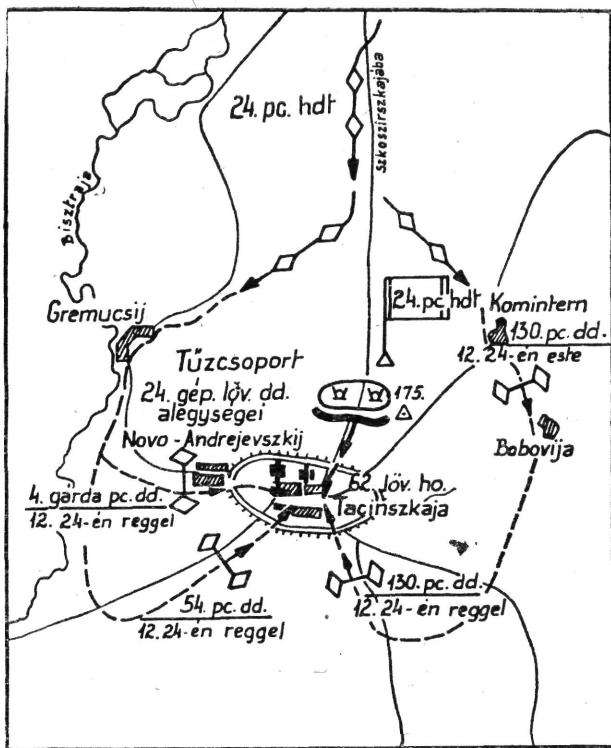
Szabállyá vált az ellenség gyengén megszállt védőkörletei- nek és nyitott szárnyainak kihasználása, amelyeket az előre

küldött felderítők tártak fel. A kikényszerített frontális csapásoknak voltak azonban olyan esetei is, amikor a megkerülést nem lehetett végrehajtani. Néha ilyen helyzetet eredményezett a rosszul megszervezett felderítés. Az ellenség védelme ellen indított arctámadás nem hozott a magasabbegységeknek sikert, ellenkezőleg, indokolatlan veszteségeket okozott és a támadás általános ütemének csökkenését eredményezte.

Az üldözés lendületessége egyenes összefüggésben állt lefolytatásának folyamatosságával. Páncélos egységekkel végrehajtott húszonnegyórás üldözés tapasztalatainak elemzése azt mutatja, hogy a magasabbegységek idejüknek átlagosan kb. 30%-át fordították a harctevékenység folytatására. 24 óra ilyen időbeosztása biztosította az üldözés viszonylag magas napi átlagos ütemét. Hangsúlyoznunk kell, hogy az üldözés éjszakai harctevékenység során volt a legsikeresebb. Az éjszakai viszonyok széles körű felhasználása — amelyek biztosították a harcokosi és gépesített hadtestek tevékenységének rejtettséget és váratlanságát —, a fontos terepszakaszok és objektumok menetből történő elfoglalását eredményezte. A bonyolult éjszakai viszonyok azonban a parancsnoktól nagyfokú hozzáértést kívántak a harc megszervezése és vezetése terén — a csapatoktól pedig magas fokú művészetet abban, hogy meglepetésszerű és hatalmas csapásokat tudjanak mérni a sötétség leple alatt. A Nagy Honvédó Háború gazdag olyan tapasztalatokban, amelyeket páncélos magasabbegységek szereztek hasonló tevékenységük folyamán.

A 24. harcokosi hadtest 1942. december 23-án a középsondi hadművelet során, az ellenség sikeres üldözése közben elérte Szkoszirszkaja helységét. A dandárok felzárkózása és a harcokosik üzemanyaggal és kenőanyaggal való feltöltése után V. M. Badanov tábornok hadtestparancsnok úgy döntött, hogy a nagy útsomópont — Tacinszkaja állomás — elfoglalását éjjel hajtja végre. Evégett a hadtest december 24-re virradó éjjel bevetést hajtott végre Tacinszkaja irányában és átvágta a Tacinszkaja—Morozovszkij vasútvonalat (lásd 2. vázlat). Ezután, a sötétség leple alatt a 24. harcokosi hadtest egy sorozatvető osztály tűztámogatásával váratlan csapást mért Tacinszkajára egyszerre három oldalról: az 54. harcokosi dandár délnyugatról, a 130. harcokosi dandár délről és a 4. gárda harcokosi dandár nyugatról.

A váratlan, határozott, manőverező tevékenység eredményeképpen a hadtest birtokba vette Tacinszkaja állomást, megsemmisítette az ellenség 1500 katonáját és tisztjét, 300 üzemképes repülőgépet, 50 löveget kerített kézre és egyéb hadizsák-

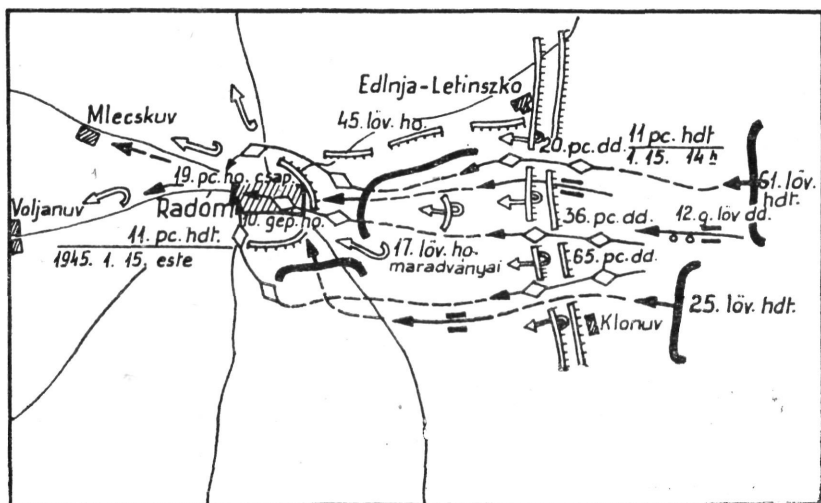
2. sz. vázlat

mányt is ejtett ebben a körzetben. Hasonló volt az 1. harc-
kocsi hadtest tevékenysége a kelet-poroszországi hadművellet
során végrehajtott üldözésnél, a 11. harc-
kocsi hadtest tevé-
kenysége a visztula—oderai hadművelletben Radom városának
birtokbavételénél (lásd a 3. vázlatot).

Az üldözés sikerét nagy mértékben befolyásolta annak
tűzzel való biztosítása. A magasabbegységek tűztámogatásá-
nak leghatásosabb eszközei az önjáró tüzérség és a sorozatvető
egységek voltak, amelyek rendkívül nagy mozgékony-sággal és
tűzerővel rendelkeztek. Meg kell mondanunk, hogy a gyorsan
mozgó hadtestek tüzérségi biztosítása sajnos nem volt mindig
a kellő színvonalon. Ennek az volt a magyarázata, hogy a had-
testek megerősítése néha nem volt elégséges, máskor pedig a
tüzérségi eszközök maradtak el a hadtest főerőitől az üldözés
folyamán. Így történt ez pl. a budapesti hadművelletnél, ami-

kor a 45. gárda ágyús tüzér dandár — amely a 2. gárda gépesített hadtestnek volt alárendelve —, a tüzérségi vontatók viszonylagos lassúsága miatt elszakadt a hadtesttől és ezzel veszélyeztette az ellenség egyes csoportjai elleni támadást és veszteségeket szenvedett.

A páncélos magasabbegységeket támogató légielő fontos szerepet játszott a tűzbiztosítás terén. Egy harckocsi (gépesi-

3. sz. vázlat

tett) hadtest támogatására 1—2 repülőhadosztályt rendeltek ki, a hadműveleti mélységben folytatott tevékenysége során. Leghatásosabban és leggyorsabban a csatarepülőökkel tudtak légicsapásokat mérni, a hadtestek igénylése alapján. A csata- és bombázó légielő lefogta és megsemmisítette az ellenség visszavonuló egységeit, szétzúzta a visszavonulásának útjain levő hidakat és átkelőhelyeket. Ez egyszeriben csökkentette az ellenség visszavonulásának ütemét, ami viszont lehetővé tette, hogy saját magasabbegységeink megelőzzék az ellenséget a fontos hadműveleti terepszakaszokra való kijutásban. Ezen kívül, a légielő felderítette az ellenség visszavonulásának útvonalait, rávezette az üldöző magasabbegységeket a roham tárgyaira, támogatta az előrevetett osztagok és a hadtestek főerőinek tevékenységét.

A hadtestek és hadseregek törzseinél a légielő vezetésére hadműveleti csoportokat hoztak létre, ami lehetővé tette, hogy

gyorsan átirányítsák a támogató légierőt a páncélos magasabbegységek érdekében folytatott célra való rávezetésre.

A légierő és a harckocsi magasabbegységek közötti szoros együttműködést segítette elő a repülőtéri manőver végrehajtása is, ami végeredményben meggyorsította az ellenség üldözésének általános ütemét. Ebben a vonatkozásban rendkívül jellemző volt a 2. gárda harckocsi hadsereg 9. gárda harckocsi hadtestének tevékenysége a visztula—oderai hadművelet során lefolytatott üldözésnél. A hadtest a 47. gárda harckocsi dandár erőivel elfoglalta a Szohacsev város körzetében levő repülőteret és addig fedezte azt a földi ellenség ráhatásával szemben, amíg a 265. vadászrepülő hadosztály át nem települt rá.

A támogató légierő repülőtéri manőverének biztosítása szempontjából rendkívül jelentős volt az is, hogy a harckocsi hadtestek előretolt magasabbegységei mögött repülőtéri-műszaki zászlóaljok, valamint repülőterkarbantartó zászlóaljok mozdogtak előre. Ez lehetőséget nyújtott arra, hogy záros határidőn belül előkészítsék a repülőtereket a légierő fogadására, amikor az, az üldözés során áttelepült.

Az ellenség páncélos magasabbegységekkel történő üldözésének feladatait a háború éveiben a lövész magasabbegységekkel való szoros együttműködéssel oldották meg. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a harckocsi (gépesített) magasabbegységekkel folytatott párhuzamos üldözés, valamint a lövész magasabbegységekkel folytatott frontális üldözés gyakran a visszavonuló ellenséges csoportosítások bekerítéséhez vezetett. Ez történt a belorussziai, a kelet-porosországi és egyéb hadműveleteknél. A legszorosabb együttműködés valósult meg a gyorsan mozgó magasabbegységek és a lövész magasabbegységek előrevetett osztagai között. Utóbbiak, felhasználva az elől működő harckocsi magasabbegységek sikereit, vagy felváltották azokat a birtokba vett szakaszon a további lendületes előnyomulás érdekében, vagy közös hadműveletekben vettek részt az ellenség fontos objektumainak elfoglalása végett.

Az ilyesfajta együttműködés sikerei a háború végefelé egyre fokozódtak, ami azzal magyarázható, hogy a lövész csapatok előrevetett osztagai gazdag harci tapasztalatokat szereztek, megnőtt mozgékonyáguk és erejük. A mélyebb feladatok végrehajtása során a hadosztály erejű osztagok gyakran hadtestekké egyesültek vagy pedig hadseregerejű előrevetett osztagok működésére is sor került. Utóbbiak állományába a következő erőket osztották be: önálló harckocsi dandárokat vagy gépkocsi-szállítóeszközökkel rendelkező lövészezredeket, amelyeket tüzérségi önjárólövegekkel és harckocsikkal, soro-

zatvető alegységekkel, páncélhárító tüzérséggel és műszakiakkal erősítettek meg. Hasonló állományú előrevetett osztagot különített ki a 69. hadsereg a visztula—oderai hadművelet során lefolytatott üldözésnél. Az előrevetett osztag a 117. lövész hadosztály 240. lövész ezredét, a 12. önjáró-tüzér és a 68. harc-kocsi dandárt, a 33. nehéz harc-kocsi ezredet, a 8. harc-kocsi vadász-páncéltörő tüzérdandár egy ezredét foglalta magába.⁴ Ilyen erejű előrevetett osztag a hadsereg főerőitől 30 km-re elszakadva is képes volt tevékenykedni.

A Nagy Honvédó Háború tapasztalatai azt mutatták, hogy az üldözés sikerét nem lehetett csak azzal elérni, hogy a harc-kocsi (gépesített) hadtestek pontos és folyamatos együttműködést szerveztek a lövész magasabbegységekkel, a tüzérséggel, a légierővel. Az üldözés sikeréhez az üldöző csapatok minden-oldalú biztosítása is hozzátartozott. E vonatkozásban meg kell jegyezni, hogy az üldözés folyamán nagy figyelmet szenteltek a harcbiztosításnak, beleértve az összefegyvernemi hadsereg főerőitől elszakadva tevékenykedő hadtestek szárnyainak biztosítását is. E fontos feladatot — amely nem vesztette el jelentőségét korszerű viszonyok között sem —, úgy oldották meg, hogy időszakosan oldalvéd osztagokat küldtek ki, lesállásokkal szerveztek az útcsomópontoknál a harc-kocsiveszélyes irányokban, felhasználták a mozgó záróosztagokat és a páncélhárító tüzértartalékokat.

Meg kell állnunk az üldözés műszaki biztosításának sajátosságainál. Ismeretes, hogy a páncélos magasabbegységekkel folytatott üldözés ütemére lényeges befolyást gyakoroltak a következő tényezők: az úthálózat állapota, a terep jellege, az ellenség védelmének jellege, a meteorológiai körülmények és az évszakok. Az ellenség — visszavonulása közben — aláaknázza az utakat, az útpadkákat és a terelőutakat, lerombolta a hidakat, torlaszokat és egyéb akadályokat hozott létre. Ezért a hadtesteknek minden rendelkezésükre álló műszaki eszközt és erőt fel kellett használniuk a terep felderítésére, a menetutak akadálymentesítésére, az utak javítására, oszloputak készítésére, a víziakadályokon keresztül átkelőhelyek létesítésére és a harc-kocsizárakon keresztül átjárók létrehozására. Az ön-álló harc-kocsi (gépesített) hadtestet (vagy a harc-kocsi hadsereg állományába átment hadtestet) a háború végefelé saját szervezetszerű műszak zászlóalján kívül, kezdték megerősíteni roham-műszaki és pontonos zászlóaljakkal, néha pedig úszó gépkocsi zászlóaljjal is.

Ezeknek az erőknél és eszközöknek jelentős részét (külö-

⁴ Danyilov F. V. Radom-lodzi hadművelet. M., Vojenizdat, 1958. 183. o.

nösen az átkelési eszközöket) a hadtest előrevetett osztagok megerősítésére, mozgó záróosztagok és mozgásbiztosító osztagok létrehozására fordították. Utóbbiakat a hadtest főerők mozgásának útvonalaira küldték ki és ezek a háború vége felé egy-két műszaki századot, aknataposó harcokcsikat és gyakran kész fahíd elemeket foglaltak magukban. Mindez lehetővé tette a hadtestek akadálytalan előnyomulását és az üldözés ütemének növelését. A napi 50—80 km-es magas ütem elérése a maga részéről azt eredményezte, hogy a visszavonuló ellenségnek nem sikerült megsemmisítenie oly fontos objektumokat, mint a hidakat, a vasúti csomópontokat stb.

A visszavonuló ellenség üldözésének lendületességére és szakadatlanosságára lényeges hatással volt az üldöző csapatok anyagi-technikai biztosításának pontossága és folyamatossága. Érdekes ennél a kérdésnél megjegyezni, hogy az üldözés időszakában növekedett az üzemanyag és a kenőanyag fogyasztása és csökkent a lőszeré. Ilyen feltételek között döntő jelentősége volt annak, hogy megoldják az üzemanyag csapatokhoz történő folyamatos utánszállítását.

A harcokcsi (gépesített) hadtestek ellátása az üldözés idején bonyolult feladat volt. Ez azzal magyarázható, hogy a hadtestek gyorsan elszakadtak ellátási bázisaiktól, megnyúltak az utánszállítás útjai, hiány volt a gépkocsi-szállítóeszközökben. Ezen okok következtében a harcokcsi és gépesített hadtestek a lendületes üldözés közepette gyakran találták magukat üzemanyag és lőszer nélkül. A hadtestek kényszerű megállása és várakozása az üzemanyag- és kenőanyag utánszállítására, elkerülhetetlenül az üldözés ütemének csökkenéséhez vezetett. Így pl. a 4. harcokcsi hadtest a voronyezs—kasztornojei hadművelet során több mint egy napig állt Kasztornoje körzetében üzemanyaghiány miatt.

A gyorsan mozgó magasabbegységek folyamatos ellátásának módjai tökéletesedtek. A hadtesteknél speciális, gyorsan mozgó gépkocsi osztagokat hoztak létre, amelyek a dandárok mögött mozogtak előre és bizonyos, nem nagy mennyiségű anyagtartalékokat vittek magukkal. Gyakorlatban volt az is, hogy a hadtesteket hadsereg szállítmányokkal erősítették meg. Ezen kívül, a harcokcsi és gépesített hadtestek ellátására a háború harmadik időszakától kezdve több hadműveletnél bevonták a szállító légierőt is.

A 3. gárda gépesített hadtest a belorussziai hadművelet során folytatott lendületes üldöző tevékenysége közben 1944. július 2-a reggelére elfoglalta Vilejka városát. Itt azonban több mint 24 órát várakozott a harcokcsi üzemanyag utánszállí-

tásra. A hadtestet csak július 3-án estefelé látta el a szállító repülőerő 6400 kg üzemanyaggal. Miután az éjszaka folyamán feltöltötték a gépeket, a hadtest július 4-én reggel újra folytatta az üldözést. Hasonló eset történt az umáni hadműveletnél az ellenség üldözésekor, ahol a 2. és 6. harckocsi hadsereg magasabbegységeinek a szállító légierő 1000 tonna rakományt juttatott el; 1945. augusztusában pedig Mandzsúriában a 6. gárda harckocsi hadsereg magasabbegységei lendületes tevékenységének biztosítására a szállító légierő az összes üzem- és kenőanyag 15⁰/₀-át juttatta el a csapatokhoz, mert a harckocsi hadsereg nagyon távolra elszakadt az ellátási bázisoktól.⁵ A szállító légierő csekély létszáma azonban nem tette lehetővé, hogy széleskörűen felhasználják őt erre a célra.

Olyan körülmények között, amikor a hadtestek főerői üzemanyaghiány miatt megállni kényszerültek, a parancsnokság újra elosztotta a megmaradt üzemanyagot a dandárok között azzal a céllal, hogy biztosítsa az előrevetett osztagok további előnyomulását. Ezzel érték el az üldözés szakadatlanosságát, ugyanis a hadtestek (dandárok) előrevetett osztagai nem engedték, hogy a visszavonuló ellenség megkapaszkodjék a közbeeső terepszakaszokon.

Az üldözés lendületének biztosítása szempontjából egyre nagyobb jelentősége volt a csapatok folyamatos ellátásának. Ennek elérése magas követelményeket támasztott a harci gépek harcászati-műszaki adatainak tökéletesítésével szemben a háború alatt. Ez mindenekelőtt a harckocsi (gépesített) hadtestek fegyverzetében levő harckocsik és önjárólövegek akció-sugarára és gyorsaságára vonatkozott. Ugyanezzel kapcsolatban tökéletesedtek a háború folyamán a harci gépek üzemeltetésének és javításának módjai. A harckocsi (gépesített) hadtestek folyamatos tevékenysége nagyrészt a harckocsik és egyéb harci eszközök élettartamától függött. Ezek élettartama a háború folyamán megnőtt a tökéletesített javító-helyreállító szolgálat eredményeképpen. Azt a feladatot, hogy a harckocsi magasabbegység harcképességét megőrizték az egész támadó hadművelet alatt (következésképpen az üldözés folyamán is, amely időtartamának alapvető részét képezte) úgy oldották meg, hogy minden egyes megsérült harckocsit újra csatasorba állítottak, egy hadművelet folyamán átlagosan kétszer-háromszor is.

Jóllehet, a mai, korszerű szovjet harckocsik és rohamlövegek akció-sugara megnőtt és növekedett a két javítás között megtett úttávolság is, a harckocsi (gépesített) hadtestek anyagi-technikai biztosításának azok a legésszerűbb módjai, amelyeket a

⁵ Hadügyminisztérium Levéltára, 339. fond. 5201. leltár, 44. üi.

háború tapasztalatai tártak fel, megtartották gyakorlati értéküket korszerű viszonyok között is.

A páncélos magasabbegységekkel folytatott üldözés lendületessége és eredményessége szempontjából szerepet játszott a vezetés rugalmassága és folyamatossága. Hogy a vezetés szervei közelebb kerüljenek a csapatokhoz és biztosítsák a vezetés mozgékonyágát és folyamatosságát a lendületes előretörés folyamán — a páncélos magasabbegységek törzseit két lépcsőre tagozták: a parancsnok harcálláspontjára és a hadtáp vezetési pontra. A vezetés első lépcsőjének állományából (PH) különítették ki a törzs hadműveleti csoportját, amely a hadműveleti, a felderítő és a híradó osztály tisztjeiből tevődött össze. Élén a magasabbegység parancsnoka vagy helyettese állt. A hadműveleti csoport a főerők élén mozgott előre a legfontosabb irányban. Ennek megfelelően osztották el a vezetés első lépcsőjének híradóeszközeit, mégpedig úgy, hogy mind a parancsnoki harcálláspont, mind a hadműveleti csoport számára híradóeszköz tartalékot képeztek.

A magasabbegységek tevékenységének magas fokú manőverező és lendületes jellege a vezetési pontok gyakori változtatásával járt. A vezetés az üldözés folyamán a következő módokon történt: rádióon leadott rövid harcintézkedések útján és a parancsnokoknak az alárendeltekkel való személyes érintkezés útján, amikor is utóbbiak a mozgó híradóeszközök segítségével gyorsan megjelentek a döntő pillanatokban a harc legfelelősségteljesebb szakaszain. A vezetésnek ez a szervezete az elmúlt háború viszonyai között bevált.

Röviden összegezve az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy háború előtti nézeteink alapvető tételei — a visszavonuló ellenség páncélos magasabbegységeikkel történő üldözésének szerepét, helyét, megszervezését és végrehajtását illetően — gyakorlatilag beigazolódtak, és hogy ezek a tételek a Nagy Honvédő Háború folyamán továbbfejlődtek.

A mély hadművelet problémái megoldásának fényénél a szovjet csapatok a háború egész ideje alatt tökéletesítették a szakadatlan üldözés megszervezésének és lefolytatásának módjait és azokat a módszereket, amelyekkel elérték a magasabbegységek előnyomulásának magas ütemét. A páncélos csapatok értékes harci tapasztalatokkal gazdagodtak a nagy mélységben folytatott lendületes üldözés területén, amely nem hogy elvesztette volna időszerűségét a korszerű háború viszonyai között, hanem éppen ellenkezőleg, még nagyobb gyakorlati jelentőségre tett szert a szovjet csapatok hadművészetének további tökéletesítése terén.